Yhteiskuntapolitiikka/MH 5.5.2025

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
tyv@eduskunta.fi

VNS 2/2025 vp

Lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026—2029

Uudessa julkisen talouden suunnitelmassa hallitus tekee talouspoliittisen täyskäännöksen. Miljardiluokan veronkevennykset ja puolustusmenojen lisäykset kasvattavat julkisen talouden alijäämiä. Uusien päätösten myötä vaalikauden aikaisten päätösten nettovaikutus velkaantumiseen on lähellä nollaa. Uudet päätökset veronkevennyksistä ja puolustusmenojen lisäyksistä siis kumoavat aiempien sopeutuspäätösten vaikutukset valtion velkaantumiseen. Työttömyys jatkuu korkeana, mutta työllisyyden hoitoon ei esitetty mitään todellisia toimia. Nyt ja aiemmin tehdyt leikkaukset koulutukseen ja sosiaaliturvaan lisäävät työttömyyttä ja huono-osaisuutta.

Työllisyystoimet puuttuvat

Työttömyys on pysynyt korkealla tasolla ja muutosta parempaan ei ole näkyvissä. Tästä huolimatta toimet työttömyyden vähentämiseksi ovat olemattomat. Nyt päätetyistä selvityksistä ja piloteista ei ole apua työllisyyden hoitoon nopeasti. Vuoden alussa aloittaneet työllisyysalueet olisivat kaivanneet kohdennettua lisärahoitusta, jotta työttömille voitaisiin tarjota tarvittava määrä työllisyyttä edistäviä palveluja, kuten esimerkiksi koulutus- ja valmennuspalveluja.

Työmarkkinajärjestöjen verovähennyksen poisto rapauttaa pohjoismaista työmarkkinamallia

Rahoittaakseen yritysten ja suurituloisten veronkevennyksiä hallitus esittää myös työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksujen verovähennysoikeuden poistoa. Muutos tarkoittaisi veronkorotusta yli miljoonalle järjestäytyneelle työntekijälle. Verovähennyksen poistaminen heikentäisi taloudellisia kannustimia liittyä ammattiliittoon tai työnantajajärjestöön. Tämä voi pidemmällä aikavälillä johtaa järjestäytymisasteen alentumiseen ja sitä kautta kollektiivisen sopimisen rapautumiseen. Kollektiivinen sopiminen on ollut Suomen vahvuus ja tämän heikentäminen on jatkumoa aiemmin tehdyille työmarkkinaheikennyksille. Ensimmäisen sairaslomapäivän palkattomuuden peruminen on puolestaan järkevä korjaus. Ensimmäinen palkaton sairauspäivä kohtelisi eri aloja ja työntekijäryhmiä epätasa-arvoisesti. Varsinkin duunarialoilla hoidon, hoivan, kasvatuksen ja asiakaspalvelun työtehtävissä riski saada flunssa tai muu infektiosairaus työtehtävissä on muita aloja korkeampi.

SAK pitää tarpeellisena tehostaa työpaikkojen mahdollisuuksia varmistaa turvallinen työympäristö ja asiakaskokemus sekä ehkäistä ja vähentää väkivaltaa ja toistuvaa häiriökäyttäytymistä asiakastilanteissa. Hallituksen esille tuoma yrityslähestymiskielto voi olla yksi varteenotettava vaihtoehto. Kannatamme henkilöstön hallintoedustuksen soveltamisrajan alentamista

150:sta ja toteutusta yritysten päättävissä toimielimissä, jotta henkilöstön näkemykset tulisivat paremmin huomioitua. Hallituksen suunnittelema vuosilomalain muutos säästövapaan ajankohdan määräytymisen osalta ei ole kannatettava. Sillä lisättäisiin työnantajan päätösvaltaa ja heikennettäisiin koko säästövapaan ideaa työntekijän mahdollisuudesta säästää vuosilomaa ja pitää pitempi vapaa tarvitsemanaan ajankohtana. Hallitus on jo aiemmin lopettanut vuorotteluvapaan, joten työntekijöiden vapaamahdollisuudet ovat varsin rajalliset jo nykyään. Työelämän tietosuojasääntelyn ja reilujen pelisääntöjen merkitys korostuvat teknologisen kehityksen ja digitalisaation myötä. SAK ei pidä tietosuojasääntelyä hallinnollisena taakkana vaan tarpeellisena ja toimivana osana työelämää ja työntekijöiden perusoikeuksia.

Kehysriihiasiakirjoissa todetaan, että hallitus aikoo selkeyttää työelämän tietosuojan sääntelyä. Asiakirjojen mukaan hallitus aikoo selvittää työelämän tietosuojalain muutostarpeet ja mahdollisuudet hallinnollista taakkaa aiheuttavan Suomi-lisän kumoamiseksi. Epäselväksi jää, mitä tällä ''Suomi-lisällä'' tarkoitetaan, mutta pelkona on, että tällä viitataan käytännössä lain heikentämistä työntekijöiden näkökulmasta. Laki turvaa työelämässä perusoikeutena turvattua yksityisyyden suojaa, eikä tätä turvan tasoa pidä heikentää.

Sosiaaliturvaleikkaukset jatkuvat taustalla

Julkisen talouden suunnitelman yhteydessä sovitut uudet menoleikkaukset kohdistuvat esimerkiksi julkiseen hallintoon, kuntien valtionosuuksiin, kehitysyhteistyöhön ja korkeakoulujen perusrahoitukseen.

Vaikka uusia sosiaaliturvaan tai sote-palveluihin kohdistuvia säästöpäätöksiä ei tehty, niin aiempien säästöpäätösten toimeenpano on yhä kesken. Esimerkiksi sosiaaliturvaindeksit ovat yhä jäädytettynä.

Uusien veronkevennysten myötä on siis tilanne, että suurituloisimpien verotusta kevennetään tuhansilla euroilla vuodessa samaan aikaan, kun kaikkein pienituloisimpien ostovoimaa leikataan indeksijäädytyksillä.

Hallitus jatkaa koulutusleikkauksia

Yksi osa veronkevennyksien rahoitusta oli korkeakoulujen perusrahoitukseen suuntautuvat leikkaukset. On hyvin kyseenalaista kutsua kasvupaketiksi kokonaisuutta, jossa veronkevennyksiä rahoitetaan koulutusleikkauksilla. Myöskään aikuiskoulutustuen tilalle ei ole esitetty aitoa korvaavaa mallia, vaikka näin on lupailtu. SAK on esittänyt keväällä 2025 oman Jatkuvan oppimisen tuen, joka painottaa työn ohessa tapahtuvaa opiskelua ja kohdistuu erityisesti matalan koulutustason omaaville.

Yhteiskuntapolitiikka 5.5.2025

Velkaantuminen jatkuu vauhdikkaana

Uusien päätösten myötä julkinen velkaantuminen jatkuu vauhdikkaana myös tämän vaalikauden jälkeen. Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan julkisen talouden alijäämä on koko ennustejakson yli 3 %/BKT ja velkasuhde kasvaa joka vuosi.

Hallitusohjelmassa astetuttu tavoite korkeintaan 1 %/BKT julkisen talouden alijäämästä ja velkasuhteen vakauttamisesta eivät toteudu. Hallitus väittää pitävänsä kiinni tavoitteestaan vakauttaa velkasuhde, mutta tarkastelu on nyt rajattu vain vuoteen 2027 ja vakauttamiseen pyritään myös kirjanpitokikkailulla, jossa valtion omaisuutta myydään, jotta vaalivuoden velanotto olisi keinotekoisesti pienempää. Tästä huolimatta VM:n ennustaa velkasuhteen kasvavan hieman myös vuonna 2027.

Taloussuhdanteen vaikutuksista puhdistettu julkisen talouden rakenteellinen jäämä oli VM:n joulukuun ennusteessa vaalikauden lopussa ja sen jälkeen noin -2 %/BKT, mutta kehysriihipäätökset huomioivassa huhtikuun ennusteessa jäämä vuodelle 2029 peräti -3,3 %/BKT. Alijäämän syventyminen 1,3 %/BKT tarkoittaa noin neljää miljardia euroa.

Velkaantumisen kasvun taustalla on ennen kaikkea veronkevennykset ja puolustusmenojen lisäykset.

Veronkevennykset painottuvat suurituloisiin

Hallitus päätti miljardiluokan veronkevennyksistä. Veronkevennyksistä noin miljardi kohdistuu yritysten yhteisöveroon ja noin miljardi työnverotukseen. Palkkaverotuksen osalta suurin vaikutus tulee suurituloisimmille, joiden marginaaliveron keventämiseen hallitus suuntaan yli puolen miljardin euron veronkevennyksen.

Veronkevennyksiä rahoitetaan osin korvaavilla veronkorotuksilla, kuten työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksujen vähennyskelpoisuuden poistolla, valmisteverotuksen korotuksilla, työsuhdepolkupyörien verovapauden poistolla, työhuonevähennyksen poistolla sekä osinkoverotuksen veropohjan tiivistämisellä. Kompensoivien toimien takia monessa tapauksessa pieni- ja keskituloisten verotus voi kokonaisuutena jopa kiristyä.

Esimerkiksi 3000 euron kuukausipalkalla veronkevennys on noin 30 euroa kuussa. Ay-jäsenmaksun vähennyksen poisto kiristää verotusta noin 10 euroa kuussa, polkupyöräedun poisto noin 40 euroa kuussa ja työhuonevähennyksen poisto noin 30 euroa kuussa. Riippuu yksilön tilanteesta, keveneekö vai kiristyykö verotus nettona.

Sen sijaan suurituloisimpien kohdalla vaikutus on selvä. Esimerkiksi 200 000 euron vuosituloilla verotus kevenee yli 9 000 eurolla vuodessa.

Veronkevennysten dynaamisissa vaikutuksissa on katteetonta optimismia

Valtiovarainministeriö arvioi veronkevennysten dynaamisten vaikutusten osin rahoittavan veronkevennykset. Näihin epäsuoriin vaikutuksiin liittyy huomattavaa epävarmuutta. Valtiovarainministeriö itsekin myöntää taustamuistioissa, että heidän käyttämät oletukset kasvuvaikutuksista ovat tutkimuskirjallisuuden ylälaidasta.

On epätyypillistä, että valtiovarainministeriö arvioi vaikutukset näin suuriksi. Varovaisuusperiaate perustelisi maltillisempia oletuksia.

Ennen vaaleja virkamiespuheenvuorossaan VM korosti, että pitäisi välttää kasvutoimia, jotka heikentävät julkista taloutta, ja sikäli kun niitä tehdään, ne pitäisi rahoittaa nopeammin vaikuttavilla sopeutustoimilla. Tämä linja on selvästi muuttunut, kun VM nyt perustelee veronkorotuksien maksavan itsensä takaisin.

Julkisen talouden vahvistaminen jatkuu ensi vaalikaudella

Uusien päätösten myötä julkinen talous on jäämässä vaikeaan asentoon seuraavan vaalikauden kannalta. Aiemmin tehtyjen sopeutustoimien myötä kestävyysvaje oli supistunut 1,5 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen, mutta nyt se kasvoi VM:n arvion mukaan 2,5 % prosenttiin. Tämä vastaa noin 7,5 miljardia euroa.

Aiemmin tehtyjen rajujen leikkausten jälkeen hyvinvointivaltion turvaverkot ovat heikentyneet merkittävästi. Hyvinvointivaltion säilyttäminen edellyttäisi ensi vaalikaudella parannuksia sosiaaliturvaan ja peruspalveluihin. Koulutusasteen nostokin edellyttäisi pikemminkin lisäsatsauksia koulutukseen. Myös liikenteen määrärahoissa voi olla nostopainetta, koska hallitus on tehnyt sinne pysyviä leikkauksia, joiden vaikutuksia se on tilapäisesti paikannut määräaikaisella investointiohjelmalla.

Kokonaisuutena on selvää, että seuraavalla vaalikaudella on tarvetta myös veronkorotuksille. Ilmeisin ratkaisu on osinkoverotuksen korjaaminen esimerkiksi valtiovarainministeriön suosittelemalla tavalla, mutta myös muita vaikeita ratkaisuja tullaan tarvitsemaan.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Mikko Heinikoski
koulutus- ja työllisyysasioiden päällikkö